

5.1. Ο ρόλος της εκπαίδευσης

1. Γιατί η εκπαίδευση ονομάζεται φορέας δευτερογενούς κοινωνικοποίησης;

Μετά την οικογένεια, που είναι το πρώτο κοινωνικό περιβάλλον που εντάσσεται το παιδί με τη γέννησή του, ακολουθεί το σχολείο. Το σχολείο αποτελεί έναν θεσμό στον οποίο ο άνθρωπος εμπλέκεται από τη νηπιακή του ηλικία μέχρι και την εφηβεία. Στο σχολείο το παιδί δημιουργεί τις πρώτες συντροφίες, έρχεται σε επαφή με ομάδες ομηλικών. Παράλληλα, βγαίνει από την οικογένεια όπου απολαμβάνει τη φροντίδα και τη συγχώρεση των πράξεών του από τους γονείς και μπαίνει σε έναν χώρο, όπου υπάρχουν κανόνες που πρέπει να τηρούνται. Κεντρικό στοιχείο στους εκπαιδευτικούς θεσμούς, το οποίο τους διαφοροποιεί από την οικογένεια ως φορέα κοινωνικοποίησης, είναι η ποιότητα των σχέσεων.

Οι σχέσεις παιδιών και γονιών είναι συγγενικές και χαρακτηρίζονται από το συναίσθημα. Οι σχέσεις παιδιών και εκπαιδευτικών δεν είναι συγγενικές και οργανώνονται πάνω στους κανόνες της σχολικής ζωής. Για αυτό και η εκπαίδευση θεωρείται δευτερογενής φορέας κοινωνικοποίησης.

2. Ποιο στάδιο της ζωής του παιδιού ονομάζεται δευτερογενής κοινωνικοποίηση;

Το στάδιο, κατά το οποίο το παιδί αυτονομείται και οι σχέσεις του με τους άλλους δε χαρακτηρίζονται από το συναίσθημα ή από τη συγγένεια, ονομάζεται δευτερογενής κοινωνικοποίηση.

- **Πρωτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης** είναι αυτοί που στηρίζονται σε συναισθηματικές σχέσεις (οικογένεια, παρέα συνομηλικών).
- **Δευτερογενείς φορείς κοινωνικοποίησης** είναι αυτοί που οι σχέσεις μεταξύ των ατόμων (π.χ. δασκάλων-μαθητών) είναι κυρίως τυπικές και ρυθμίζονται βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών (π.χ. σχολείο, εκκλησία, χώρος εργασίας, πολιτεία).
(Για περισσότερα, βλ. Α' τόμο, σελ. 93, ερώτ. 3.)

ερώτ. *
1 σβ.

* Όπου σ.β. = σχολικό Βιβλίο Μαθητή.

3. Πώς επιδρά το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης στο παιδί;

Στο πλαίσιο του σχολείου το παιδί:

- **Ανεξαρτητοποιείται** σταδιακά από την οικογένεια.
- Συνειδοποιεί ότι η **ιεραρχία** στην κοινωνία εκφράζεται με κανόνες και ρόλους που απορρέουν από κοινωνικές θέσεις (διευθυντής/-τρια του σχολείου, εκπαιδευτικός) και δε στηρίζεται σε βιολογικές βάσεις (πατέρας, μητέρα, παππούς, γιαγιά, μεγαλύτερος ή μικρότερος σε ηλικία) κτλ.
- **Αναλαμβάνει ευθύνες** στη σχολική ζωή (να είναι στην ώρα του στο σχολείο, να διαβάζει, να εναρμονίζεται με την σχολική τάξη και να συμβιώνει με τους συμμαθητές του, να περιστείλει το εγώ του για να συνυπάρχει με τους άλλους, να μάθει και να χάνει στα παιχνίδια κτλ.).
- Συνθίζει να **παίρνει αυτόνομα αποφάσεις** που το αφορούν στο σχολείο: έχει την ευθύνη της συμπεριφοράς του, το αν θα παρακολουθήσει το μάθημα ή όχι, το αν θα εναρμονιστεί με τους κανόνες, με το πως θα φερθεί στα άλλα παιδιά, τι φίλους θα επιλέξει κτλ.

4. Τι υποστηρίζει η έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση της UNESCO;

Η έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση της UNESCO επισημαίνει τη μεγάλη σημασία της εκπαίδευσης ως φορέα δευτερογενούς κοινωνικοποίησης. Η έκθεση θεωρεί ότι οι βασικοί πυλώνες της γνώσης είναι 4 και αυτοί πρέπει να αποτελούν θεμέλια κάθε εκπαιδευτικού συστήματος. Οι 4 πυλώνες της γνώσης είναι:

- α.** Να μάθει ο άνθρωπος **πώς να μαθαίνει**, να μην απομνημονεύει πληροφορίες, αλλά να αποκτήσει μεθοδολογικά εργαλεία και έννοιες που θα τον βοηθούν να κατανοεί τον κόσμο.
- β.** Να μάθει ο άνθρωπος **πώς να είναι παραγωγικός** στον χώρο του, να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες στην εργασία του, να καινοτομεί, να επιλύει προβλήματα, να μην είναι απλός διεκπεραιωτής της εργασίας που το ανατίθεται.
- γ.** Να μάθει ο άνθρωπος **πώς να ζει, να συνυπάρχει με τους άλλους ανθρώπους**, να συνεργάζεται μαζί τους, να μετέχει σε συλλογικές δράσεις σε μια σειρά από ζητήματα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά.
- δ.** Να μάθει ο άνθρωπος **πώς να υπάρχει**, δηλαδή πώς να αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του με δημιουργικές δράσεις, πώς να εκφράζει τα συναισθήματά του κτλ. (UNESCO, 1999, όπως παρατίθεται στο σχολικό βιβλίο).

ερώτ.
2 σ.β.

5. Ποιες είναι οι βασικότερες λειτουργίες του εκπαιδευτικού συστήματος κατά τον Μοντιμπέρ.

Σύμφωνα με τον Κρ. Ντε Μοντιμπέρ το εκπαιδευτικό σύστημα έχει τις εξής λειτουργίες:

- **Διαφυλάττει τον πολιτισμό του παρελθόντος.** Χωρίς αυτή τη λειτουργία του εκπαι-

δευτικού συστήματος η παράδοση, οι αξίες, η ιστορία του πολιτισμού, όλα αυτά τα στοιχεία που ενοποιοούν τους ανθρώπους θα χάνονταν.

- **Μεταδίδει τον πολιτισμό του παρελθόντος στις νέες γενιές.** Έτσι, συμβάλλει στην πνευματική «καλλιέργεια» των ανθρώπων, στη διαμόρφωση της κουλτούρας τους.
- **Ενσωματώνει τους ανθρώπους στην κοινωνία ηθικά** (= μέσω της εκμάθησης κανόνων και αξιών) **και νομικά** (= μέσω της εκμάθησης των απαραίτητων γνώσεων για την άσκηση επαγγέλματος, την άσκηση των δικαιωμάτων του πολίτη κτλ.). Το εκπαιδευτικό σύστημα μεταδίδει στους ανθρώπους τρόπους σκέψης, το πώς δηλαδή να αντιλαμβάνονται τον κόσμο και να αντιδρούν σε αυτόν. Αυτή η λειτουργία έχει οδηγήσει πολλούς κοινωνιολόγους να θεωρούν το σχολείο ιδεολογικό μηχανισμό αναπαραγωγής της κοινωνίας, κυρίως της κυρίαρχης ιδεολογίας.
- **Συμβάλλει στον επαγγελματικό προσανατολισμό του ατόμου.** Παίζει σημαντικό ρόλο στο να διαμορφώσουν οι άνθρωποι τις επαγγελματικές τους κλίσεις και δεξιότητες αλλά και στο να επιλέξουν το επάγγελμα που θα ασκήσουν στο μέλλον. Οι εκπαιδευτικοί θεσμοί στις σύγχρονες κοινωνίες εξετάζουν ποιος έχει τις γνώσεις για να αποκτήσει κάποια πιστοποιητικά γνώσης ξένων γλωσσών, υπολογιστών, να μπει σε κάποια σχολή κτλ. με αυτή την έννοια λέμε ότι «**διανέμουν**» προσόντα.

«Ο περιορισμός της σχέσης Παιδείας και Κοινωνικού Περιβάλλοντος στην επαγγελματική προετοιμασία των ατόμων προσανατολίζει μονόπλευρα το θέμα και οπωσδήποτε δεν καλύπτει πολύ ουσιαστικές πλευρές. Η ευρύτερη έννοια της Παιδείας περιλαμβάνει κι αυτό, που ονομάζουμε αγωγή, αναφέρεται επομένως σε τρία επίπεδα, τα οποία είναι εξίσου σημαντικά: α) στη διαδικασία κοινωνικοποίησης β) στην επαγγελματική προετοιμασία των ατόμων και γ) στην καλλιέργεια βασικών δεξιοτήτων, δηλαδή ενός τύπου ευαισθητοποίησης του ατόμου στην εκτίμηση και την αντιμετώπιση καταστάσεων». (Φίλιας, 1979)

Οι όροι «παιδεία» και «εκπαίδευση» χρησιμοποιούνται, συνήθως, με το ίδιο περιεχόμενο. Γενικά, μπορεί να λεχθεί ότι η παιδεία αναφέρεται στο σύνολο των γνώσεων, στην καλλιέργεια που έχει ένα άτομο, ενώ η εκπαίδευση αναφέρεται στη διαδικασία απόκτησης της παιδείας. Η εκπαίδευση αποτελεί διαχρονική αξία της ελληνικής κοινωνίας, καθώς αποτέλεσε το βασικό όχημα κοινωνικής ανόδου των λαϊκών στρωμάτων. Ήταν το «διαβατήριο» των παιδιών από τις κατώτερες κοινωνικές και οικονομικές τάξεις για ένα καλύτερο μέλλον. Η ελληνική κοινωνία πασχίζει για παιδεία, ανεξάρτητα από τον βαθμό στον οποίον το κατορθώνει. Ο «έχων παιδεία», ο σπουδασμένος, θεωρείται σπουδαίος, μορφωμένος και βρίσκεται ψηλά στην κοινωνική ιεραρχία. Αντίθετα, ο «μη έχων παιδεία» θεωρείται αμόρφωτος και βρίσκεται χαμηλά.

Ο αγώνας για παιδεία είναι ένας αγώνας για αναγνώριση και καταξίωση. Η επιθυμία για εκπαίδευση αλλά κυρίως για λήψη πτυχίων, έχει γίνει χαρακτηριστικό της ελληνικής κοινωνίας (Πολιτική Παιδεία, Α' Λυκείου).

ερώτ.
3 σ.β.

6. Ποιες είναι οι έκδηλες λειτουργίες της εκπαίδευσης και ποιες οι άδηλες;

Οι λειτουργίες της εκπαίδευσης είναι έκδηλες (= φανερές) και άδηλες (= λανθάνουσες, κρυφές).

- Έκδηλες είναι οι φανερές λειτουργίες μιας κοινωνικής δραστηριότητας ή ενός θεσμού, δηλαδή αυτές τις οποίες γνωρίζουν και επιδιώκουν τα μέλη της κοινωνίας.
- Άδηλες (ή λανθάνουσες) είναι οι λειτουργίες που δε συνειδητοποιούνται άμεσα από τα μέλη της κοινωνίας και γίνονται αντιληπτές από τα αποτελέσματά τους.

Τις έννοιες της έκδηλης και άδηλης ή λανθάνουσας λειτουργίας εισήγαγε ο Μέρτον. (Βλ. και σχολ. βιβλίο, σελ. 21.)

«Οι λειτουργίες των θεσμών διακρίνονται σε έκδηλες (φανερές) και σε λανθάνουσες (κρυφές, δεν τις συνειδητοποιούν τα μέλη της κοινωνίας). Έκδηλη λειτουργία των θρησκευτικών θεσμών είναι η λατρεία του Θεού. Λανθάνουσα λειτουργία των θρησκευτικών θεσμών είναι η κοινωνικοποίηση των μελών σε αξίες και συμπεριφορές (τι είναι καλό, τι κακό, τι δίκαιο, τι άδικο, τι ηθικό και τι ανήθικο κτλ.), καθώς και η ρύθμιση της συμπεριφοράς τους (οι θρησκευτικοί κανόνες ρυθμίζουν το πώς πρέπει να φέρεται ο πιστός, για παράδειγμα οι Δέκα Εντολές)» (βλ. σχολ. βιβλίο Βασικές αρχές κοινωνικών επιστημών, Β' Λυκείου, σελ. 73).

- Η πιο σημαντική από τις έκδηλες λειτουργίες της εκπαίδευσης είναι η **μετάδοση γνώσεων** στη νέα γενιά και η **κοινωνικοποίησή** της σε αξίες και κανόνες.
- Η πιο σημαντική από τις άδηλες (κρυφές) λειτουργίες της εκπαίδευσης είναι η **επιλογή** που γίνεται στο σχολείο, κυρίως μέσω του εξεταστικού του συστήματος. Από τα πρώτα χρόνια της μαθητικής τους ζωής κάποιοι/-ες μαθητές/-τριες δεν τα πάνε καλά στα μαθήματα, δεν παίρνουν μεγάλους βαθμούς, δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις εξετάσεις. Αδιόρατα και με το πέρασμα του χρόνου αυτοί/-ες οι μαθητές/-τριες εμποδώνουν την ταυτότητα του κακού μαθητή, αυτού/-ής που «δεν παίρνει τα γράμματα και καλό είναι να μάθει μια τέχνη». Έτσι, οι μαθητές/-τριες αυτοί/-ες στρέφονται στην τεχνική εκπαίδευση.

Η τεχνική εκπαίδευση λοιπόν, ενώ έχει ως φανερή λειτουργία να είναι μια εκπαιδευτική κατεύθυνση συνειδητής επιλογής πολλών νέων που σκόπευαν να μάθουν κάποιο επάγγελμα, σε πολλές περιπτώσεις κατέληξε να έχει ως άδηλη λειτουργία να αποτελεί ένα σχολείο που δέχεται τις αποκλεισμένες από το λύκειο μάζες των παιδιών που προέρχονται από λαϊκά και μεσαία στρώματα.

Στην εποχή μας όλα τα κείμενα εκπαιδευτικής πολιτικής αναγνωρίζουν την αξία της τεχνικής εκπαίδευσης στην ανάπτυξη της οικονομίας και στη μείωση της ανεργίας των νέων. Στην Ελλάδα, μολονότι η τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση θεωρείται αναγκαία, σχεδόν πάντα αποτελούσε και αποτελεί το περιθώριο του εκπαιδευτικού μας συστήματος, με αποτέλεσμα η θέση της αυτή να καθορίζει τα χαρακτηριστικά των μαθητών και μαθητριών που την επιλέγουν. Συνήθως, την επιλέγουν οι πιο αδύναμοι/-ες μαθητές/-τριες που δεν έχουν υψηλές επιδόσεις στο Γενικό Λύκειο. Πρόκειται δηλαδή συνήθως για μια «αρνητική» και όχι για μια «θετική και συνειδητή» επιλογή. Στις περισσότερες περιπτώσεις πάνε κάπου γιατί δεν τα καταφέρνουν αλλού και όχι για να μάθουν εκείνο το επάγγελμα ή την τέχνη που τους/τις ενδιαφέρει. Παλιότερες έρευνες σχετικά με την άρνηση των νέων να ακολουθήσουν την τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση έδειξαν ότι αυτή σε μεγάλο βαθμό οφειλόταν στην υποτίμηση της χειρωνακτικής εργασίας έναντι της δουλειάς γραφείου.

Το πώς όμως και με ποια ένταση υπάρχουν οι έκδηλες και άδηλες λειτουργίες ενός εκπαιδευτικού συστήματος εξαρτάται από το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες μία κυβέρνηση θέλει να μειώσει τις κοινωνικές ανισότητες και τη σχολική διαρροή παίρνει μέτρα τα οποία ενισχύουν την εκπαιδευτική λειτουργία η οποία αποσκοπεί στην κοινωνική ενσωμάτωση.

Αντισταθμιστική αγωγή (ή εκπαίδευση) είναι όλα τα μέτρα που παίρνει η πολιτεία, προκειμένου να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να βελτιώσουν την επίδοσή τους στο σχολείο και να ενσωματωθούν σε αυτό. Άρα, πρόκειται για μέτρα που ενισχύουν την έκδηλη λειτουργία του σχολείου. Στην Ελλάδα, η εκπαιδευτική νομοθεσία προβλέπει:

«Αντισταθμιστική εκπαίδευση»: Στην έννοια της αντισταθμιστικής εκπαίδευσης υπάγονται η ενισχυτική διδασκαλία των μαθητών γυμνασίου, η πρόσθετη διδακτική στήριξη των μαθητών όλων των τύπων λυκείου, η κατ' ιδίαν διδασκαλία και η διδασκαλία που παρέχεται στα τμήματα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούν στο πλαίσιο εγκεκριμένων Οργανισμών Θεραπείας.

7. Ποιους φορείς και ποιους μηχανισμούς κοινωνικοποίησης παρουσιάζει το παράθεμα που ακολουθεί;

«Πολλά παιδιά μέσα στην τάξη ήθελαν να κερδίσουν την εύνοια των δασκάλων. Εγώ ήθελα να κερδίσω την αγάπη και το θαυμασμό της τάξης. Θύμωναν οι δάσκαλοι με τις εξυπνάδες μου, όμως η τάξη χαιρόταν και γελούσε... Δε με ενδιέφερε η τιμωρία που θα επακολουθούσε. Μου αρκούσαν τα μάτια που άστραφταν με

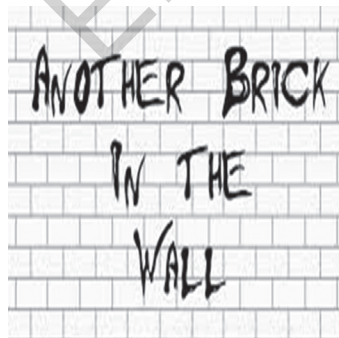
κέφι, περιμένοντας να παίξω τον τρελό ρόλο που εκείνοι δεν τολμούσαν. Τις περισσότερες φορές πάντως πλήρωνα αυτούς τους ρόλους με κάτι σφυριχτές χαρακιές στις χούφτες μου, που, από αδύνατες και ξεπαγιασμένες, μετά τα χτυπήματα φούσκωναν σαν ψωμιά και ζεμάταγαν, ενώ το σάλιο μου πάντοτε τη στιγμή του πόνου αποκτούσε μια περίεργη γεύση αίματος. Οι πιο φοβερές χαρακιές ήταν αυτές στο καλάμι. Εκεί χτυπούσε ο διευθυντής τα μικρότερα αγόρια και τα έκανε να χοροπηδάνε κλαίγοντας με τ' αδύνατα σπιρτόξυλα που είχανε για πόδια... Αν είναι αλήθεια πως, όταν ανοίγει ένα σχολείο, κλείνει μια φυλακή, τότε σίγουρα εκείνος ο διευθυντής θα είχε φύγει απ' τη φυλακή, που έκλεισε μόλις άνοιξε ετούτο το σχολείο, και είχε έρθει να το διευθύνει με τον ίδιο σκληρό και ανελήπτο τρόπο...». (Μ. Σφακιανάκη-Μανωλίδου, 1998)

α. Φορείς κοινωνικοποίησης: το σχολείο και η ομάδα συνομηλίκων.

β. Μηχανισμοί κοινωνικοποίησης: η μάθηση, η ταύτιση και η εσωτερίκευση.

Στην εφηβική ηλικία, η ομάδα των συνομηλίκων είναι –για πολλούς– ο πιο ισχυρός φορέας κοινωνικοποίησης. Για τον έφηβο έχει μεγάλη σημασία η αποδοχή του από την ομάδα συνομηλίκων, ιδιαίτερα όταν η οικογένειά του ή οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο δεν έχουν καταφέρει να τον πλησιάσουν συναισθηματικά, να μιλήσουν μαζί του για θέματα που τον απασχολούν, να τον κάνουν να συναισθανθεί ότι οι δικές τους συμβουλές και οι δικές τους απόψεις αξίζουν να τις σκεφτεί και να τις ακολουθήσει.

Στο απόσπασμα παρουσιάζονται δύο φορείς κοινωνικοποίησης: το σχολείο και οι συνομήλικοι. Το παιδί της ιστορίας έχει απορρίψει τον αυταρχικό δάσκαλο και προσπαθεί, μέσω της απειθαρχίας του προς αυτόν, να κερδίσει την εύνοια των συμμαθητών του. Αυτό που μαθαίνει και εσωτερικεύει είναι ότι η παραβίαση των κανόνων ενός αυταρχικού σχολείου τον κάνει όλο και πιο δημοφιλή στους συμμαθητές του. Στο τέλος του αποσπάσματος, η συγγραφέας χρησιμοποιεί ειρωνικά τη φράση του Βίκτωρος Ουγκώ «όταν ανοίγει ένα σχολείο, κλείνει μια φυλακή», για να τονίσει με έμφαση την απαξίωσή της για τον αυταρχικό διευθυντή, ο οποίος διευθύνει το σχολείο με σκληρότητα. Ο αυταρχισμός του σχολείου (και του εκπαιδευτικού) είναι ο κύριος παράγοντας που οδηγεί τους εφήβους πολλές φορές να αναζητούν την αποδοχή και την επιβράβευση από τους συνομηλίκους τους «εναντιούμενοι» σε αυτόν τον αυταρχισμό.

Το σχολείο είναι φορέας κοινωνικοποίησης και συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στη διαμόρφωση της ταυτότητας των παιδιών και των εφήβων. Δεν είναι λίγες όμως οι κριτικές που θεωρούν το σχολείο μηχανισμό καταπίεσης της προσωπικότητας του μαθητή.

(Another brick in the wall, από το μουσικό συγκρότημα Pink Floyd)

ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ

► Ποια είναι τα βασικά δομικά στοιχεία ενός εκπαιδευτικού συστήματος;

Τα βασικά δομικά στοιχεία ενός εκπαιδευτικού συστήματος είναι:

- Η κτιριακή υποδομή: τα απαραίτητα κτίρια στα οποία στεγάζονται τα σχολεία. Τα κτίρια αυτά πρέπει αφενός μεν να είναι επαρκή για όλο το μαθητικό πληθυσμό, αφετέρου να είναι χτισμένα με τις προδιαγραφές που είναι απαραίτητες για τη σωστή διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- Τα αναλυτικά προγράμματα: περιλαμβάνουν οδηγίες για τη διδακτέα ύλη. Επίσης, περιέχουν το πώς θα γίνεται η διδασκαλία, με ποιον τρόπο, ποια εποπτικά μέσα θα χρησιμοποιηθούν.
- Τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας: τα μέσα που βοηθούν μαθητές και μαθήτριες να έρθουν σε επαφή με το αντικείμενο της διδασκαλίας. Τέτοια μέσα είναι ο πίνακας, τα εργαστήρια φυσικής και χημείας, οι χάρτες, οι υπολογιστές κτλ.
- Το σύστημα αξιολόγησης: ο τρόπος με τον οποίο οι μαθητές/μαθήτριες εξετάζονται στην ύλη που διδάχτηκαν. Με το σύστημα αξιολόγησης συνδέεται και ο τρόπος βαθμολόγησης.
- Η μόρφωση και οι δεξιότητες του εκπαιδευτικού προσωπικού (νηπιαγωγών, δασκάλων και καθηγητών).
- Ο τρόπος χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος (αν το κράτος χρηματοδοτεί την εκπαίδευση ή οι μαθητές/-τριες πληρώνουν δίδακτρα ή οι εκπαιδευτικοί φορείς προσπαθούν να αναζητήσουν χρηματοδοτήσεις μέσα από προγράμματα επιδοτούμενα κτλ.).

5.2.

Η εκπαίδευση ως παράγοντας αναπαραγωγής και αλλαγής της κοινωνίας

Βασικό ερώτημα της κοινωνιολογίας στη μελέτη του σχολείου είναι:

Το σχολείο αναπαράγει τις κοινωνικές ανισότητες ή προσφέρει στα άτομα ίσες ευκαιρίες με αποτέλεσμα την κοινωνική τους ανέλιξη;

Στις επόμενες ενότητες θα εξετάσουμε τις βασικές κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στο θέμα αυτό.

5.2.1

Η εκπαίδευση ως παράγοντας αναπαραγωγής της κοινωνίας

1. Σε ποια σημεία επικεντρώνεται το ενδιαφέρον για το εκπαιδευτικό σύστημα στις δυτικές κοινωνίες;

Σε όλες τις δυτικές κοινωνίες υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για:

- Το τι διδάσκεται και τι πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο.

- Με ποιους τρόπους πρέπει να αξιολογούνται οι μαθητές/-τριες, ώστε να περνάνε από τη μια βαθμίδα της εκπαίδευσης σε επόμενη βαθμίδα.

Το ενδιαφέρον ειδικά για τις εξετάσεις συνοδεύεται πάντα από μία **ρητορική σχετικά με την αξιοκρατία**: Το σχολείο δίνει σε όλους τους μαθητές τα ίδια βιβλία, κάνει στους ίδιους το ίδιο μάθημα. Τι άλλο μπορεί να διαφοροποιεί τις επιδόσεις των μαθητών, αν όχι η ατομική προσπάθειά τους; Εκείνο που δεν αποκαλύπτει η ρητορική αυτή είναι ότι το σχολείο κατέχει κεντρική θέση στους μηχανισμούς αναπαραγωγής της κοινωνίας.

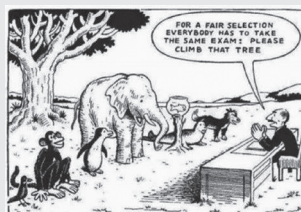
Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης έχει ασχοληθεί κυρίως με δύο θέματα:

- Το περιεχόμενο της σχολικής γνώσης, δηλαδή το τι διδάσκονται τα παιδιά στο σχολείο.
- Τις κοινωνικές ανισότητες και την εκπαίδευση.

Αναφορικά με το θέμα του περιεχομένου της σχολικής γνώσης, η Κοινωνιολογία υποστηρίζει ότι η σχολική γνώση συνιστά «πολιτικά επιλεγμένη» και «κοινωνικά οργανωμένη» γνώση. Από το σύνολο της γνώσης επιλέγεται ένα συγκεκριμένο τμήμα και διδάσκεται στο σχολείο με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Η σχολική γνώση εγχарάσσει στους/-ες μαθητές/-τριες έναν τρόπο αντίληψης της φύσης, της κοινωνίας και της ιστορίας.

Η **σχολική γνώση δεν είναι ένα ουδέτερο μορφωτικό αγαθό**, το οποίο η παλαιότερη γενιά απλώς μεταβιβάζει στη νεότερη για να την κοινωνικοποιήσει και να την εντάξει σε μια ομαλή πορεία εξέλιξης του πολιτισμού. Η σχολική γνώση έχει έντονα ιδεολογικό χαρακτήρα και ορίζεται από δύο βασικές παραμέτρους: τι εργαζόμενο και τι πολίτη θέλει να φτιάξει το σχολείο καθώς και ποια πολιτική ιδεολογία θέλει να εγχарάξει σε αυτό τον εργαζόμενο και πολίτη.

Σύμφωνα με την Κοινωνιολογία του Αναλυτικού Προγράμματος **το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου είναι «κοινωνικά οργανωμένη γνώση»**. Η επιλογή των αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος, των μαθημάτων, σε συνδυασμό με το ωρολόγιο πρόγραμμα –πόσες ώρες την εβδομάδα διδάσκεται κάθε μάθημα– αποτελούν εκφράσεις των ιδεολογικών σκοπών του σχολείου.

Our Education System

"Everybody is a genius. But if you judge a fish by its ability to climb a tree, it will live its whole life believing that it is stupid."

- Albert Einstein

«Για μια δίκαιη επιλογή καθένas πρέπει να εξετάζεται στην ίδια δοκιμασία: παρακαλώ σκαρφαλώστε στο δέντρο».

«Καθένas και καθεμία είναι ιδιοφυΐα. Αλλά αν αξιολογήσεις ένα ψάρι από την ικανότητά του να ανέβει σε ένα δέντρο, θα ζήσει σε όλη τη ζωή του με την πεποίθηση ότι είναι ηλίθιο».

Ο Άγγλος κοινωνιολόγος Μπαζίλ Μπερνστάιν (Basil Bernstein) παρατήρησε πως, όταν η γλώσσα που χρησιμοποιείται στην οικογένεια ενός παιδιού είναι «πλούσια» και βρίσκεται κοντά στη γλώσσα του σχολείου (ορολογία, συντακτικό και γραμματική), τότε αυξάνονται οι πιθανότητες καλής επίδοσής του στο σχολείο. Οι δάσκαλοι επιβραβεύουν από τον πρώτο χρόνο της φοίτησης στο σχολείο τούς μαθητές που η γλωσσική τους κουλτούρα είναι ίδια με τη γλωσσική κουλτούρα του σχολείου. Αντίθετα, οι μαθητές που η γλώσσα της οικογένειας απέχει από τη γλώσσα του σχολείου αποθαρρύνονται και αυτό το ερμηνεύουν σαν «φυσική διαφορά» από τους άλλους.

Επίσης, υποστήριξε πως το σχολείο δεν μπορεί από μόνο του να αντιμετωπίσει την κοινωνική ανισότητα. Στην πραγματικότητα, αυτό που κάνει το σχολείο είναι να αναπαράγει την ανισότητα της κοινωνίας στο εσωτερικό του. Μπορεί αρκετά παιδιά από τα λαϊκά στρώματα να επιτυγχάνουν στο σχολείο, όμως αυτά αποτελούν εξαίρεση στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων εντός του σχολείου.

«Οι αντιπαραθέσεις για το τι θα διδαχθούν τα παιδιά στο σχολείο είναι πάντοτε αντιπαραθέσεις για το τι κοινωνία θέλουμε και ποιο θα είναι το μέλλον της».
(Michael Young)

«Το σχολείο δεν μπορεί να αποζημιώσει για την κοινωνία». (Basil Bernstein)

2. Να εξηγήσετε πώς επιτυγχάνεται η αναπαραγωγή της κοινωνίας μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος.

Τι ακριβώς αναπαράγει το σχολείο;

- α. Το σχολείο αναπαράγει και μεταδίδει τον πολιτισμό μιας κοινωνίας από γενιά σε γενιά.** Η διαδικασία αυτή σε μεγάλο βαθμό γίνεται μέσα από τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας και σε αυτή συμβάλλουν σημαντικά «οι τελετές, τα σύμβολα, οι εθνικές επέτειοι, οι συμβολικές χρονολογίες» (Φραγκουδάκη – Δραγώνα, 1997). Αυτές οι σχολικές εκδηλώσεις και πρακτικές έχουν έναν **συμβολικό χαρακτήρα**. Διαμορφώνουν στους/στις μαθητές/-τριες τη **συλλογική ταυτότητα**, την αίσθηση ότι ανήκουν σε ένα σύνολο το οποίο αποτελεί ιστορική συνέχεια των προηγούμενων γενεών. **Κατ' αυτό τον τρόπο το σχολείο «διαμορφώνει και αναπαράγει την εθνική ταυτότητα» (ό.π.).**
- β. Το σχολείο αναπαράγει την κοινωνική διάρθρωση και άρα τις ταξικές ανισότητες.** Πρόκειται για μια (άδηλη) λειτουργία του σχολείου, η οποία διαπιστώνεται πολύ δύσκολα, καθώς συγκαλύπτεται από τη ρητορική της αξιοκρατίας και των ίσων ευκαιριών. Η κοινωνιολογική θεωρία της αναπαραγωγής θέτει το ζήτημα του πώς αναπαράγονται

οι κοινωνικές ανισότητες μέσω της εκπαίδευσης, πώς οι κοινωνικές ανισότητες «νομιμοποιούνται» μέσω του σχολείου. Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Π. Μπουρντιέ (P. Bourdieu, 1930-2002), **στηριζόμενος σε εμπειρικά δεδομένα, έδειξε ότι το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί ως σύστημα επιλογής που ευνοεί τις ανώτερες τάξεις σε βάρος των υπόλοιπων τάξεων.**

Οι τίτλοι σπουδών

Το σχολείο χορηγεί τίτλους σπουδών με χαρακτηρισμούς όπως «άριστος», «απολύεται με λίαν καλώς» ή «απορρίπτεται», «παραπέμπεται» κτλ.).

- Οι χαρακτηρισμοί αυτοί ουσιαστικά αποτελούν μία **απονομή ιδιοτήτων**, που κατατάσσει τα άτομα σε ιεραρχημένες κοινωνικές ομάδες.
- Οι σχολικοί τίτλοι σπουδών (π.χ. το απολυτήριο Λυκείου) λειτουργούν και ως απόδειξη ότι **ο κάτοχός τους συνδέεται με μια κουλτούρα που αποκτιέται από τη σχολική εκμάθηση**. Όποιος δε διαθέτει αυτού του είδους την κουλτούρα εκτοπίζεται σε αδιαβάθμητα ινστιτούτα ή σε επαγγελματικές σχολές, που συνήθως οδηγούν σε θέσεις εργασίας οι οποίες δίνουν χαμηλότερες αποδοχές. Αντίθετα, όποιος πιστοποιείται πως κατέχει αυτή την κουλτούρα που αποκτιέται από τη σχολική εκμάθηση μπορεί να σπουδάσει σε περιζήτητες σχολές και αργότερα να έχει πρόσβαση σε επαγγέλματα που παρέχουν υψηλότερες αποδοχές.
- Οι τίτλοι σπουδών, σύμφωνα με ορισμένους κοινωνιολόγους, **είναι εγγυήσεις «νοημοσύνης»** που αντικαθιστούν τους παλαιούς τίτλους ευγενείας (οι οποίοι ήταν χαρακτηριστικό στοιχείο της φεουδαρχίας) ή τους τίτλους ιδιοκτησίας. Στον καπιταλισμό δεν υπάρχουν βαρόνοι και δούκες· υπάρχουν όμως απόφοιτοι περιζήτητων πανεπιστημιακών σχολών, που στην πλειονότητά τους προέρχονται από τα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα. Οι τίτλοι σπουδών λοιπόν δικαιώνουν αυτούς που ήδη αισθάνονται κυρίαρχοι.

Άρα, το εκπαιδευτικό σύστημα μετασχηματίζει τις κοινωνικές ανισότητες σε ανισότητες κουλτούρας και ευφυΐας. Έτσι, **καθιστά φυσικές τις κοινωνικές ανισότητες**. Με άλλα λόγια, μετατρέπει τα κοινωνικά προνόμια σε αξιοκρατικά κριτήρια (π.χ. ότι κάποιοι έχουν αφομοιώσει καλύτερα την κουλτούρα που αποκτιέται από τη σχολική εκμάθηση ή ότι είναι πιο ευφυείς), έτσι που να φαίνεται ότι κάποιοι είναι «φυσικά προορισμένοι (= είναι από τη φύση τους πιο κατάλληλοι) για πανεπιστημιακές σπουδές και κάποιοι άλλοι για τεχνικές και επαγγελματικές σπουδές.

Στο σχολείο οι μαθητές/-τριες δεν έρχονται «ίσοι». Προέρχονται από οικογένειες με διαφορετικό μορφωτικό κεφάλαιο. Μέσα στο σχολείο, από την πρώτη κιόλας τάξη του δημοτικού, εκδηλώνονται οι διαφορές τους, τις οποίες παιδιά και εκπαιδευτικοί τις αντιλαμβάνονται όχι ως κοινωνικές διαφορές αλλά σαν διαφορές στην «ευφυΐα», που θεωρείται φυσικό χάρισμα.

Στατιστικές σε παγκόσμια κλίμακα δείχνουν ότι τα παιδιά που κατάγονται από εύπορα ή μεσαία οικονομικά στρώματα, με μορφωμένους γονείς, έχουν περισσότερες δυνατότητες για μόρφωση.

3. Ποιος είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που καθορίζει την επίδοση των μαθητών/-τριών στο σχολείο, όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 5.4;

Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης υποστηρίζει ότι οι σχολικές επιδόσεις σε μεγάλο βαθμό σχετίζονται και με κοινωνικά χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών, με την κοινωνική τους προέλευση. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό κεφάλαιο, με γονείς που πιστεύουν στις σπουδές και έχουν την οικονομική δυνατότητα να επενδύσουν σε αυτές, έχουν υψηλότερες επιδόσεις στο σχολείο. Υπό αυτή την έννοια, **το σχολείο επικυρώνει μέσω των εξεταστικών του διαδικασιών μια ήδη υπάρχουσα ανισότητα.**

Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν παιδιά από λαϊκά κοινωνικά στρώματα που κατορθώνουν να έχουν μια καλή σχολική πορεία. Ορισμένα άτομα μπορούν να υπερβαίνουν με μεγάλη προσπάθεια τους εξεταστικούς φραγμούς, όχι όμως οι τάξεις ως σύνολα. Μπορεί ο γιος / η κόρη ενός εργάτη ή αγρότη να κατορθώσει να εισαχθεί σε μια περιζήτητη σχολή. Τα λαϊκά στρώματα όμως ως σύνολο έχουν ελάχιστους φοιτητές στην ιατρική, σε αντίθεση με τα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα που κυριαρχούν σε αυτή τη σχολή, όπως και σε άλλες περιζήτητες σχολές. Υπάρχει και στην ελληνική κοινωνία η δυνατότητα της **κοινωνικής κινητικότητας**, όμως είναι περιορισμένη και σε καμία περίπτωση δεν ανατρέπει το φαινόμενο της αναπαραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων μέσω των εκπαιδευτικών μηχανισμών.

Η επιλογή που γίνεται από το εκπαιδευτικό σύστημα

«Στην πραγματικότητα το σχολείο δεν επιλέγει συνειδητά με βάση το επάγγελμα των γονέων αλλά με βάση τις επιθυμίες που εκδηλώνουν τα παιδιά» (σχολ. βιβλίο, σελ. 100). Στην πραγματικότητα, γονείς και παιδιά, ανάλογα με τη θέση τους στην ιεραρχία της κοινωνίας και τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους για σπουδές, διαμορφώνουν συγκεκριμένες προσδοκίες από το σχολείο. Έτσι, άλλες οικογένειες υποστηρίζουν και πολλές φορές πιέζουν το παιδί να έχει καλές επιδόσεις στο σχολείο και να επιδιώξει να σπουδάσει σε μία από τις περιζήτητες σχολές, ενώ άλλες με την πρώτη αποτυχία το καθοδηγούν σε κάποιο επάγγελμα που δεν απαιτεί σπουδές. Έτσι, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο να εκδηλώνουν φαινομενική αδιαφορία για το σχολείο πολλά παιδιά από λαϊκά στρώματα.

«Το 1966 στη Γαλλία, στα 100 παιδιά της εργατικής τάξης μόνο 4 εισάγονταν στο πανεπιστήμιο, έναντι 59 παιδιών από οικογένειες ελεύθερων επαγγελματιών και

72 από οικογένειες βιομηχάνων. Το 1980, το 78% των παιδιών από οικογένειες ελεύθερων επαγγελματιών παίρνουν το απολυτήριο λυκείου (baccalauréat) έναντι μόνο 25% των παιδιών από εργατικές οικογένειες». (Champagne, 2004)

«Στην Ελλάδα, από τους 114.000 μαθητές που γράφτηκαν στην Α' τάξη του δημοτικού σχολείου το 1993, οι 10.000 δεν κατόρθωσαν να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση. Από τους 114.000 μαθητές οι 80.000 έφθασαν στην τελευταία τάξη του Ενιαίου Λυκείου το έτος 2005». (περιοδικό *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*)

5.2.2 Η εκπαίδευση ως παράγοντας αλλαγής της κοινωνίας

1. Τι σημαίνει ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών;

ερώτ.
10 σ.β.

Η Γαλλική Επανάσταση ήταν η τομή στην ιστορία για την εμφάνιση του πολίτη και των δικαιωμάτων στους νεότερους χρόνους. Διαφωτιστές, όπως ο Ρουσσό, ισχυρίζονταν ότι:

- οι άνθρωποι γεννήθηκαν ίσοι
- έχουν τα ίδια δικαιώματα
- συνεπώς, η κοινωνία πρέπει να επιβραβεύει την προσπάθεια και όχι τους τίτλους ευγενείας που αποκτήθηκαν από την καταγωγή.

Είναι η εποχή όπου τα ανερχόμενα αστικά στρώματα (έμποροι κτλ.) αμφισβητούν έντονα τα κληρονομικά προνόμια των φεουδαρχών και των βασιλιάδων (βλ. και τόμο Α', κεφάλαιο 2). Σε αυτό το πλαίσιο θεωρήθηκε ότι η **ισότητα ευκαιριών επιτυγχάνεται μέσω της ισότητας παρακολούθησης ενός ενιαίου προγράμματος μαθημάτων**. Στα παιδιά προσφέρονται τα ίδια μέσα (βιβλία, τετράδια, θρανίο κτλ.) και εξαρτάται από τη δική τους ατομική προσπάθεια το αν θα κατορθώσουν να προχωρήσουν στο σχολείο και να επιτύχουν.

Οι μετασχηματισμοί που επέφερε σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής η βιομηχανική επανάσταση και οι ιδέες περί ισότητας ευκαιριών που προβλήθηκαν με τη Γαλλική Επανάσταση είχαν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή εμφάνιση του θεσμού του σχολείου, το οποίο αναλαμβάνει πλέον αυτό και όχι η οικογένεια την ανατροφή και την εκπαίδευση της νέας γενιάς. Έτσι, το σχολείο καλείται:

- να προωθήσει την κοινωνική δικαιοσύνη
- να αναπτύξει τη δημιουργικότητα των νέων
- να τους προετοιμάσει για την ένταξή τους στις υφιστάμενες κοινωνικές δομές (π.χ. επαγγέλματα).

«Αναπαραγωγή της γνώσης και μετάδοσής της στις νεότερες γενιές υπάρχει σε όλες τις κοινωνίες στην ιστορία. Το σχολείο όμως είναι θεσμός σχετικά πρόσφατος. Γεννιέται, στη μορφή που το βλέπουμε σήμερα, κατά τη βιομηχανική επανά-

σταση, είναι δηλαδή θεσμός της αστικής κοινωνίας. Η αστική κοινωνία είναι η πρώτη που η ιδεολογία της περιέχει την αρχή του δικαιώματος στη μόρφωση για όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες. Η μόρφωση επιτρέπει στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος του ελεύθερου κοινοβουλίου να στηρίζεται στη γνώση και τη συνείδηση των πολιτών-εκλεκτόρων. Δηλαδή, η αστική κοινωνία, θέτοντας τέλος στην παλιότερη αντίληψη για την κοινωνική οργάνωση που έβλεπε την πολιτική εξουσία να ανήκει «ελέω Θεού» σε μια μειοψηφία, εγκαινιάζει έναν καινούριο κοινωνικό θεσμό. Με την αρχή της εκλογής των αντιπροσώπων των πολιτών, αρχή που συνεπάγεται και την ανάληψη από την πολιτεία της υποχρέωσης να μεταδώσει σε όλους τους πολίτες τις απαραίτητες γνώσεις που τους επιτρέπουν να ασκούν το δικαίωμα του εκλέκτορα δημιουργείται ο εκπαιδευτικός θεσμός, η στοιχειώδης εκπαίδευση και η αρχή της ισότητας, η υποχρέωση της κρατικής εξουσίας να παρέχει τη στοιχειώδη εκπαίδευση σε όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες χωρίς καμία διάκριση». (Φραγκουδάκη, 1985)

Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων. (Σύνταγμα της Ελλάδας, §16, 2)

2. Γιατί η εκπαίδευση θεωρείται παράγοντας αλλαγής μιας κοινωνίας;

Η εκπαίδευση μπορεί να αλλάξει τις απόψεις των ανθρώπων για τον κόσμο, τη στάση τους απέναντι σε πολλά θέματα της καθημερινής ζωής. Γι' αυτό και θεωρείται παράγοντας αλλαγής της κοινωνίας.

Τα στοιχεία σε παγκόσμιο επίπεδο δείχνουν ότι όσο αυξάνονται τα έτη και τα ποσοστά φοίτησης του πληθυσμού στο σχολείο, τόσο μειώνονται οι συμπεριφορές που αποτελούν κίνδυνο για τη ζωή τους. Για παράδειγμα, στην Ουγκάντα η άνοδος του ποσοστού φοίτησης του πληθυσμού στην εκπαίδευση σχετίζεται με τη μείωση των φορέων του ιού HIV / AIDS λόγω της χρήσης προφυλακτικού, καθώς όλο και περισσότεροι νέοι απέκτησαν γνώση του μηχανισμού μετάδοσης της ασθένειας. Άρα, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, η ένταξη των ατόμων στο εκπαιδευτικό σύστημα παρέχει τις αναγκαίες (θετικές) δεξιότητες για τη μείωση ή την εξάλειψη των συμπεριφορών που σχετίζονται με έναν επικίνδυνο τρόπο ζωής (π.χ. με την άρνηση λήψης μέτρων προφύλαξης). Γι' αυτό, σύμφωνα με την UNESCO, η εκπαίδευση μπορεί να σπάσει τον κύκλο της φτώχειας και να δώσει ώθηση στην ανάπτυξη των κοινωνιών.

Πάουλο Φρέιρε (1921-1997)
Βραζιλιάνος παιδαγωγός.

Έκανε μεγάλα προγράμματα καταπολέμησης του αναλφαριθμητισμού στη Βραζιλία και υποστήριξε πως η εκπαίδευση μπορεί να αλλάξει καθοριστικά τη ζωή των ανθρώπων.

ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ

► Σχολείο και κοινωνική κινητικότητα

Κοινωνική κινητικότητα ονομάζεται η μετακίνηση των ανθρώπων από τη μια κοινωνική τάξη στην άλλη. Όταν κάποιος που είναι εργάτης κατορθώνει να σπουδάσει και να γίνει γιατρός, τότε λέμε ότι η περίπτωση του αποτελεί περίπτωση κοινωνικής κινητικότητας.

Η θέση κάθε ανθρώπου στην κοινωνική ιεραρχία προσδιορίζεται από την οικονομική του κατάσταση, το μορφωτικό του επίπεδο, την κοινωνική του καταγωγή, το επάγγελμα που ασκεί. Η μόρφωση αποτελεί παράγοντα που επιτρέπει στον κάτοχό της να ανέλθει κοινωνικά, να καταλάβει μια καλύτερη κοινωνική θέση.

Σε πολλές κοινωνίες ο μορφωμένος άνθρωπος εκτιμάται διαφορετικά και αντιμετωπίζεται με σεβασμό. Μάλιστα σε κοινωνίες όπου το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού είναι αγράμματοι, η μόρφωση περιβάλλεται με ιδιαίτερο κύρος, γίνεται ένα είδος εξουσίας.

Όστόσο, τα τελευταία χρόνια η αξία της μόρφωσης ως παράγοντα κοινωνικής κινητικότητας έχει περιοριστεί. Μία όψη αυτού του κοινωνικού φαινομένου αποτελεί ο μεγάλος αριθμός των πτυχιούχων που είναι άνεργοι ή υποαπασχολούμενοι ή απασχολούμενοι σε άλλο αντικείμενο από εκείνο που σπούδασαν.

Η αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων, κατά τον Μπουρντιέ

Ο Γάλλος κοινωνιολόγος **Πιερ Μπουρντιέ (P. Bourdieu)** μελέτησε συστηματικά και σε βάθος το πώς οι κοινωνικές ανισότητες επηρεάζουν κάθε πτυχή της ζωής των ανθρώπων και πώς αναπαράγονται. Ο Μπουρντιέ υποστήριξε ότι υπάρχουν τέσσερα είδη κεφαλαίου. Οι ευκαιρίες που έχει το άτομο στη ζωή του για κοινωνική άνοδο εξαρτώνται από αυτά τα τέσσερα είδη κεφαλαίου:

Πιερ Μπουρντιέ (1930-2002)

1. **Το οικονομικό κεφάλαιο:** πρόκειται για την περιουσία και το εισόδημα ενός ατόμου και της οικογένειάς του.
2. **Το μορφωτικό κεφάλαιο:** πρόκειται για τη μόρφωση ενός ατόμου και της οικογένειάς του.
3. **Το κοινωνικό κεφάλαιο:** πρόκειται για το δίκτυο κοινωνικών σχέσεων που έχει το άτομο και η οικογένειά του. Πόσα σημαντικά πρόσωπα γνωρίζουν που μπορούν να τους προωθήσουν σε θέσεις καριέρας, σε σπουδές κτλ. Όσο πιο ψηλά βρίσκεται στην κοινωνική ιεραρχία ένα άτομο τόσο περισσότερες ευκαιρίες έχει.
4. **Το συμβολικό κεφάλαιο:** πρόκειται για το γόπτρο που έχει η ιδιότητα κάποιου ατόμου (επάγγελμα, μόρφωση κτλ.).

5.3. Εκπαιδευτικός προσανατολισμός στο πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας

1. Τι σημαίνει ο όρος «κοινωνία της πληροφορίας»;

Η ανάπτυξη της πληροφορικής δημιούργησε νέα δεδομένα στην οικονομία και την κοινωνία. Στο κεφάλαιο 2 είδαμε τη μεταβιομηχανική κοινωνία· ο όρος «κοινωνία της πληροφορίας» είναι παραπλήσιος.

«Κοινωνία της πληροφορίας» είναι η κοινωνία που η οικονομική και διοικητική της δραστηριότητα στηρίζεται στη δυνατότητα γρήγορης συλλογής, αξιοποίησης, επεξεργασίας και μετάδοσης μεγάλου όγκου πληροφοριών.

Η δημιουργικότητα, η καινοτομία και η εφευρετικότητα θεωρούνται τα βασικά όπλα της ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας έναντι των άλλων και ενός ανθρώπου σε σχέση με τους άλλους στην αγορά εργασίας.

Μιχάλης Δερτούζος (1936-2001). Έλληνας καθηγητής του MIT.

Θεωρείται ένας από τους θεμελιωτές του παγκόσμιου ιστού. Όραμά του ήταν ένα διαδίκτυο με ανθρώπινο πρόσωπο και η εύκολη χρήση του υπολογιστή από τον μέσο άνθρωπο με τα κατάλληλα λειτουργικά συστήματα. Πολλοί του αποδίδουν και την ιδέα της κατασκευής των tablets.

ερώτ.
11 σ.β.

2. Ποια είναι η σχέση της εκπαίδευσης με την «κοινωνία της πληροφορίας»;

Πολλοί θεωρούν ότι η προσπάθεια των κρατών να κερδίσουν το «πλεονέκτημα της ανταγωνιστικότητας» έχει ως αποτέλεσμα να διεξάγεται ένας ιδιόμορφος «πόλεμος» ανάμεσά τους με κύριο πεδίο τις επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση, ώστε να μπορούν οι νέοι να αξιοποιούν με τον πιο αποδοτικό τρόπο την πληροφορική σε μια «δικτυακή κοινωνία».

Η σύνδεση εκπαίδευσης και κοινωνίας της πληροφορίας έχει οδηγήσει στην αναβάθμιση του μαθήματος της πληροφορικής στα σχολεία, την αύξηση των δράσεων σε σχέση με αυτή, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων στη χρήση της στα μαθήματά τους. Σήμερα, το διαδίκτυο θεωρείται η μεγαλύτερη βιβλιοθήκη του κόσμου και έχει τεράστια αξία να μάθουν οι μαθητές πώς να το χρησιμοποιούν για να αποκτήσουν γνώσεις.

Παράλληλα, η νέα τεχνολογία αλλάζει και τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας. Δίνει τη δυνατότητα αναζήτησης νέων πηγών μάθησης μέσα από το διαδίκτυο, νέων παιδαγωγικών εφαρμογών που αλλάζουν τη σχέση διδάσκοντα και μαθητή. Ο μαθητής μπορεί να μην ακούει πλέον παθητικά τον δάσκαλο αλλά να ερευνά, να συμμετέχει στην αναζήτηση της γνώσης. Δίνονται επίσης νέες δυνατότητες, όπως είναι η «ηλεκτρονική εκπαίδευση», η εκπαίδευση από απόσταση που σχεδόν εξαφανίζει τους γεωγραφικούς περιορισμούς της πρόσβασης στη γνώση.

3. Πώς η αντίληψη για την ανάγκη εξειδίκευσης επηρεάζει το περιεχόμενο της εκπαίδευσης;

Η εξειδίκευση είναι αναγκαία στην εποχή μας. Όμως, η εκπαίδευση πρέπει να μαθαίνει στους/στις μαθητές/-τριες και τις κοινωνικές διαστάσεις της γνώσης.

Υπάρχουν **ηθικά διλλήματα και κοινωνικά ζητήματα που αφορούν τη χρήση της γνώσης στη σύγχρονη εποχή**. Όπως επισημαίνει και ο πανεπιστημιακός Κ. Σταμάτης: «Το ηλεκτρικό ρεύμα χρησιμοποιείται για τον ηλεκτροφωτισμό, αλλά και για τη θανάτωση καταδίκων στην ηλεκτρική καρέκλα. Η πληροφορική χρησιμοποιείται στις διαδικασίες παραγωγής και ανταλλαγής εμπορευμάτων και υπηρεσιών ή στην εκπαίδευση, αλλά και στην αποθησαύριση κάθε είδους πληροφοριών για τους πολίτες από κρατικούς μηχανισμούς επιτήρησης ελέγχου και καταστολής...» (Κ. Σταμάτης, όπως παρατίθεται στο σχολικό βιβλίο).

Η εξειδίκευση, μολοντί είναι αναγκαία στον χώρο της επιστήμης και της εργασίας, δεν πρέπει να οδηγεί στην αντίληψη ότι οι γενικές γνώσεις που μαθαίνει το σχολείο στα παιδιά είναι άχρηστες και γι' αυτό πρέπει η εκπαίδευση να προσανατολιστεί μόνο σε ό,τι χρειάζεται η αγορά εργασίας.

Η αντίληψη που ταυτίζει τη μόρφωση με την κατάρτιση οδηγεί στο λανθασμένο συμπέρασμα ότι οι άνθρωποι πρέπει να μαθαίνουν στα σχολεία μόνο ό,τι έχει χρηστικό χαρακτήρα και άρα θα συμβάλει στην επαγγελματική τους αποκατάσταση και στην κοινωνική τους ανέλιξη.

Η παιδεία όμως και η γενική μόρφωση δεν έχουν αποκλειστικά χρηστικό χαρακτήρα, καθώς μέσα σε συνθήκες ισότητας συμβάλλουν:

- στην καλλιέργεια δεξιοτήτων
- στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης
- άρα, στη δυνατότητα συνεχούς επαγγελματικής αναπροσαρμογής ανάλογα με τις εξελίξεις της κοινωνίας της γνώσης.

Μόρφωση και πληροφορική: Αποσχολαιοποίηση;

Η εκπαιδευτική τεχνολογία αποτελούσε και αποτελεί τόπο γέννησης προσδοκιών και ρητορικών σχετικά με τις λειτουργίες και το μέλλον της εκπαίδευσης. Οι προσδοκίες στηρίζονται στο ότι η εκπαιδευτική τεχνολογία θα δημιουργήσει ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση μέσα από την απλούστευση της μαθησιακής διαδικασίας και την απρόσκοπτη, από γεωγραφικούς και χρονικούς περιορισμούς, διάχυση της γνώσης. Η ρητορική αφορά τις απόψεις για δομικές αλλαγές των εκπαιδευτικών συστημάτων χάρη στην εκπαιδευτική τεχνολογία, οι οποίες μπορεί να φτάσουν μέχρι και την κατάργηση των σχολείων. Αφού ο καθένας μπορεί να μάθει στον δικό του χώρο όποια ώρα επιθυμεί το γνωστικό αντικείμενο που τον ενδιαφέρει, έχοντας πρόσβαση όχι μόνο σε τράπεζες πληροφοριών αλλά και σε virtual (εικονικούς) εκπαιδευτικούς, το σχολείο με τη μορφή που το ξέρουμε σήμερα θα αποτελεί κοινωνικό απολίθωμα. Το παράθεμα που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικό αυτής της αντίληψης που θέλει το σχολείο να καταργείται και να αντικαθίσταται από εκπαιδευτικά δίκτυα που θα χρησιμοποιούν και την εκπαιδευτική τεχνολογία προκειμένου να μορφωθούν:

«Δεν πρόκειται ποτέ να επιτύχουμε την καθολική εκπαίδευση, στέλνοντας υποχρεωτικά τα παιδιά μας στο σχολείο. Ούτε πρόκειται ποτέ να την επιτύχουμε με προσπάθειες εδραίωσης εναλλακτικών θεσμών που ακολουθούν όμως πιστά το πρότυπο και το ύφος των σημερινών σχολείων. Ούτε οι νεωτερικές στάσεις των δασκάλων απέναντι στους μαθητές τους ούτε η πληθωρική αύξηση των τηλεοπτικών προγραμμάτων ανοικτού ή κλειστού κυκλώματος (στην κρεβατοκάμαρα ή στην σχολική τάξη) ούτε τέλος η προσπάθεια διεύρυνσης και επέκτασης του παιδαγωγού, όσο που να καλύψει ως και την ιδιωτική ζωή των μαθητών του, πρόκειται να μας χαρίσουν την καθολική εκπαίδευση. Η σημερινή αναζήτηση που στρέ-

Ιβάν Ίλλιτς (1926-2002)

Το έργο του *Κοινωνία χωρίς σχολεία*, όπου εκθέτει την ιδέα της αποσχολαιοποίησης, επηρέασε σημαντικά τη σύγχρονη παιδαγωγική σκέψη και πρακτική.

φεται γύρω από τα νέα εκπαιδευτικά κωνιά πρέπει να αντιστραφεί για να αναζητήσουμε το θεσμικό αντίρροπό τους: εκπαιδευτικά δίκτυα που να αυξάνουν τις πιθανότητες του καθενός από μας να μεταβάλλει τη ζωή του σε ευκαιρία μόρφωσης, ενεργητικής συμμετοχής και φροντίδας». (Illich, 1976)

Η σχέση γνώσης και πληροφορίας

1. Πώς εντάθηκε η αντίληψη χρήσιμης και άχρηστης γνώσης στην κοινωνία της πληροφορίας;

Οι τεχνολογικοί μετασχηματισμοί της εποχής μας ενδεχομένως να είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες της διαμόρφωσης της αντίληψης περί χρήσιμης και άχρηστης γνώσης. Έτσι, το ερώτημα που κυριαρχεί πλέον στον χώρο της εκπαίδευσης δεν είναι αν μία γνώση αληθεύει, αλλά σε τι χρησιμεύει.

Ο Θανάσης Αλεξίου επισημαίνει πως «εφόσον η γνώση προέρχεται ή σχετίζεται με την πληροφορική, παύει να είναι αυταξία και μετατρέπεται σε αξία χρήσης. Η γνώση που δεν είναι συσκευασμένη σε συστήματα και πακέτα πληροφορικής δεν έχει πλέον αξία σε αυτή την κοινωνία». (Αλεξίου, 2002, όπως παρατίθεται στο σχολ. βιβλίο)

Προβληματισμοί που προκύπτουν:

- Η γνώση που έχει αποκλειστικά χρηστικό χαρακτήρα αποτελεί το ισοδύναμο ενός εμπορεύματος (αφού η χρήση της θα είναι το γεγονός ότι ο κάτοχός της θα την «πουλήσει» στην αγορά εργασίας, δηλαδή θα την αξιοποιήσει για να κερδίσει χρήματα ασκώντας ένα επάγγελμα).
- Αν το σχολείο επικεντρωθεί λοιπόν στην παροχή γνώσεων με αποκλειστικά χρηστικό περιεχόμενο, τότε ενδεχομένως να συνδεθεί με τον κόσμο των επιχειρήσεων και της αγοράς (επιχείρημα που συνήθως προβάλλει η ρητορική που προκρίνει αυτό το μοντέλο σχολείου), αλλά αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να αφαιρεθεί από τη γνώση η κριτική διάστασή της, αλλά και η δυνατότητά της να συμβάλλει στη χειραφέτηση των ατόμων.

2. Είναι σωστό να θεωρούμε τις νέες τεχνολογίες πανάκεια για την αντιμετώπιση της υπανάπτυξης, της φτώχειας και της ανεργίας;

Οι νέες τεχνολογίες δεν είναι πανάκεια, δηλαδή δεν είναι το μοναδικό μέσο για να σωθεί ο κόσμος από την υπανάπτυξη, τη φτώχεια ή την ανεργία. Η σύγχρονη κοινωνία έχει πετύχει μεγάλα ποσοστά τυπικής εγγραματοσύνης, αλλά συγχρόνως έχει παραγάγει νέες μορφές λειτουργικού αναλφαβητισμού, οι οποίες συχνά συνδέονται με την εξάπλωση της τεχνολογίας. Έτσι, παρατηρείται το φαινόμενο οι φανατικοί χρήστες της

λεγόμενης «κοινωνίας της γνώσης» (δηλαδή αυτοί που αφιερώνουν πολύ μεγάλο μέρος του χρόνου τους στην ενασχόληση με τον ψηφιακό κόσμο των υπολογιστών):

- να μην μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα με ευχέρεια και με ακρίβεια
- να μην μπορούν να θυμηθούν βασικά γεγονότα της ιστορίας της χώρας τους
- να δυσκολεύονται να κάνουν εύκολους, λογικούς, απλούς συλλογισμούς.

Αιτία για τα παραπάνω φαινόμενα αποτελεί το γεγονός πως τα παιδιά, πριν ακόμη πάνε σχολείο, έχουν κατακλυστεί από τις εικόνες της τηλεόρασης και άρα έχουν εξοικειωθεί με τον πολιτισμό της εικόνας. Έτσι, όταν αργότερα εντάσσονται στη μαθησιακή διαδικασία που βασίζεται στον πολιτισμό του προφορικού και του γραπτού λόγου και η οποία θα τα οδηγήσει στη γνώση, τα παιδιά δυσκολεύονται να κάνουν ανάλυση, σύνθεση, παραγωγή ή εκφορά λόγου, ώστε να σχολιάσουν, να κρίνουν ή να συγκρίνουν.

«Για να γίνει κάποιος δεκτός στη μέλλουσα κοινωνία, θα πρέπει να είναι μια μηχανική απολίθωση εξωραϊσμένη με έναν κάποιο τρόπο σπασμωδικής συμπεριφοράς. Για τους ανθρώπους αυτής της πολιτιστικής εξέλιξης, δικαιολογημένα μπορεί να πει κάποιος ότι θα είναι: ειδικόι χωρίς πνεύμα και άνθρωποι της ηδονής χωρίς καρδιά». (Μαξ Βέμπερ)

3. Η πληροφορία αποτελεί γνώση;

«Η πολλαπλότητα της γνώσης δεν καλλιεργεί την εξυπνάδα, αν και οι εραστές της σοφίας πρέπει να ξέρουν πολλά πράγματα». (Ηράκλειτος)

- Πολλοί θεωρούν ότι η διάδοση των πληροφοριών μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση γνώσης.
- Αντίθετα, άλλοι θεωρούν πως οι πληροφορίες δεν ταυτίζονται με τις γνώσεις. Η γνώση συνδέεται άρρηκτα με τη σπουδή, τη μελέτη, την επαλήθευση, την αναλυτική και κριτική σκέψη. Η πληροφορία μπορεί να μετασχηματιστεί σε γνώση ή να συμβάλλει στην απόκτηση γνώσης μόνο αν πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές.
- Άλλοι επισημαίνουν πως χάρη στην τεχνολογία η κατάκτηση της γνώσης δεν απαιτεί τον μόχθο που απαιτούσε παλαιότερα. Με όλες αυτές τις τεχνολογίες η γνώση έχει καταστήσει μια διαδικασία ανταλλαγής πληροφοριών και εντυπώσεων.
- Τέλος, κάποιοι άλλοι αντιτείνουν πως ο καταγιγισμός των πληροφοριών αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της εποχής μας και αυτό δεν πρέπει να αγνοηθεί.

4. Ποιες θετικές επιδράσεις έχει «η κοινωνία της πληροφορίας» στην «κοινωνία των πολιτών»;

- Η ανάπτυξη του διαδικτύου έχει αυξήσει θεαματικά την πληροφόρηση για οτιδήποτε

συμβαίνει σε κάθε σημείο του πλανήτη μας. Θέματα που απασχολούν την παγκόσμια κοινότητα γίνονται ταχύτατα γνωστά σε πλατιά κλίμακα.

- Η κοινωνία των πολιτών χρησιμοποιεί ήδη το διαδίκτυο για να εκδηλώσει κινήσεις αλληλεγγύης σε διωκόμενους συνανθρώπους μας ή να εκφράσει διαμαρτυρία για αρνητικά σημεία της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Με τον όρο «κοινωνία των πολιτών» –στη σύγχρονη εκδοχή του και πολύ συνοπτικά– εννοούμε τον ενδιάμεσο κοινωνικό χώρο ανάμεσα στο κράτος και την ελεύθερη αγορά (δηλαδή τις επιχειρήσεις). Η κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει τις κοινωνικές οργανώσεις, τα κινήματα, [...] περιβαλλοντικές και άλλες εθελοντικές δράσεις των πολιτών, όταν αυτοί ενεργούν ανεξάρτητα από τους κρατικούς μηχανισμούς αλλά και από την ιδιωτική επιχειρηματικότητα. (Βλ. και *Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών Β' Λυκείου*, σελ. 131).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ

1. Γιατί η εκπαίδευση ονομάζεται φορέας δευτερογενούς κοινωνικοποίησης;

Βλ. σελ. 7, ερώτ. 1.

2. Ποιες είναι οι βασικότερες λειτουργίες του εκπαιδευτικού συστήματος κατά τον Μοντιμπέρ;

Βλ. σελ. 8, ερώτ. 5.

3. Ποιες είναι οι έκδηλες λειτουργίες της εκπαίδευσης και ποιες οι άδηλες;

Βλ. σελ. 10, ερώτ. 6.

4. Ποιες είναι οι διαφορές των εκπαιδευτικών συστημάτων;

(Η ερώτηση αναφέρεται στο περιεχόμενο της παραγράφου 5.1.1.)

Τα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών δεν είναι ίδια. Μπορεί τα δομικά τους χαρακτηριστικά που αναλύσαμε στην προηγούμενη ερώτηση να είναι κοινά, όμως το περιεχόμενό τους δεν είναι το ίδιο. Τα εκπαιδευτικά συστήματα διαφέρουν:

- Ως προς την οργάνωση και τη διοίκηση της εκπαίδευσης: Άλλα εκπαιδευτικά συστήματα είναι συγκεντρωτικά, με την έννοια ότι τα πάντα καθορίζονται από το υπουργείο Παιδείας, ενώ άλλα είναι αποκεντρωμένα, αφήνοντας στα σχολεία αρκετή αυτονομία προκειμένου να επιλέξουν να κάνουν μαθήματα και δράσεις πέρα από το κρατικά καθορισμένο πρόγραμμα.
- Ως προς το περιεχόμενό τους: Οι στόχοι της εκπαίδευσης, τα μαθήματα, οι ώρες που αφιερώνονται σε αυτά (ωρολόγιο πρόγραμμα), τα έτη υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ο

τρόπος διδασκαλίας και αξιολόγησης των μαθητών διαφέρουν στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα.

5. Να αναφέρετε τους παράγοντες που προσδιορίζουν τον τρόπο οργάνωσης ενός εκπαιδευτικού συστήματος.

(Η ερώτηση αναφέρεται στο περιεχόμενο της παραγράφου 5.1.1.)

Ο τρόπος οργάνωσης της εκπαίδευσης εξαρτάται από ιστορικούς, πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες. Το κάθε εκπαιδευτικό σύστημα έχει διανύσει μια ιστορική πορεία που καθορίζει δραστικά τη διαμόρφωσή του και τη σύγχρονη εικόνα του.

Εκτός από ιστορικούς παράγοντες, η οικονομική δομή της κοινωνίας επιδρά στη φυσιογνωμία και το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού συστήματος. Το πόσο χρηματοδοτείται ένα εκπαιδευτικό σύστημα επηρεάζει τη λειτουργία του, καθώς η υποχρηματοδότηση εμποδίζει το σχολείο να λειτουργήσει σωστά και να επιτελέσει τον ρόλο του. Αλλά και το αν μια χώρα έχει αναπτυγμένη βιομηχανία, τι είδους αγροτικό τομέα έχει, πώς είναι διαρθρωμένος ο τομέας υπηρεσιών επηρεάζουν τον χαρακτήρα του, τα αναλυτικά προγράμματα, το είδος των γνώσεων που προσφέρει. Κοντολογίς, το τι είδους εργαζόμενο θέλει να φτιάξει το σχολείο για τη συγκεκριμένη οικονομία προσδιορίζει καθοριστικά τη λειτουργία του.

Επίσης, κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες προσδιορίζουν τη λειτουργία του σχολείου. Το είδος του πολιτεύματος καθορίζει τόσο τα προγράμματα των σπουδών όσο και την πολιτικοποίηση των μαθητών.

Υπάρχουν χώρες όπου το σχολείο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του έθνους, έδωσε δηλαδή στους νέους τα στοιχεία που στη συγκεκριμένη συγκυρία θεωρήθηκε ότι αποτελούν δομικά στοιχεία της εθνικής τους ταυτότητας. Η Γαλλία και η Ελλάδα είναι δύο χώρες με συγκεντρωτικά εκπαιδευτικά συστήματα. Στη Γαλλία, ο Ναπολέων έλεγε ότι «το σχολείο έφτιαξε το έθνος». Υπάρχει, επίσης, ένα γαλλικό ρητό: «ο υπουργός Παιδείας κοιτάζει το ρολόι του και ξέρει τη συγκεκριμένη ώρα τι μάθημα κάνει κάθε σχολείο στη Γαλλία». Άλλες χώρες είχαν ιστορική παράδοση στην αποκέντρωση, όπως η Αγγλία, όπου η ίδρυση σχολείων ήταν αρχικά μέλημα των γονιών, της εκκλησίας, των κοινοτήτων και αργότερα των δήμων.

6. Να αναφέρετε ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα προβλήματα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, αρχίζοντας από τα πιο σημαντικά.

(Η ερώτηση αναφέρεται στο περιεχόμενο της παραγράφου 5.1.1.)

Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται συχνά για την αξιολόγηση ενός εκπαιδευτικού συστήματος είναι:

- οι επιδόσεις των μαθητών/-τριών
- η αναλογία δημόσιων/ιδιωτικών δαπανών
- ο βαθμός πρόσβασης των κοινωνικών τάξεων και ιδιαίτερα των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων.

Διαχρονικά, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα υπολείπεται και στους 3 αυτούς δείκτες. Οι επιδόσεις των μαθητών/-τριών σε διεθνείς οργανισμούς είναι χαμηλές σε σχέ-

ση με επιδόσεις μαθητών/-τριών από άλλες χώρες (πρβ. ενδεικτικά το Πρόγραμμα PISA). Οι ιδιωτικές δαπάνες σε φροντιστήρια είναι υψηλές, ενώ τα παιδιά από τα λαϊκά στρώματα δεν κατορθώνουν να περάσουν σε περιζήτητες σχολές όπως η Ιατρική, η Νομική και το Πολυτεχνείο. Τέλος, σοβαρά εμπόδια στην πρόσβασή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα συναντούν μετανάστες, άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κτλ.

7. Να εξηγήσετε πώς επιτυγχάνεται η αναπαραγωγή της κοινωνίας μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος.

Βλ. σελ. 15, ερώτ. 2.

8. Γιατί η εκπαίδευση θεωρείται παράγοντας αλλαγής μιας κοινωνίας;

Βλ. σελ. 19, ερώτ. 2.

9. Να καταγράψετε τα επαγγέλματα που ασκούσαν οι παππούδες σας και αυτά που ασκούν οι γονείς σας. Να συνδέσετε την πιθανή αλλαγή επαγγέλματος με κοινωνικές αιτίες (εκπαίδευση).

Ελεύθερη απάντηση.

10. Τι σημαίνει ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών;

Βλ. σελ. 18, ερώτ. 1.

11. Ποια είναι η σχέση της εκπαίδευσης με την «κοινωνία της πληροφορίας»;

Βλ. σελ. 22, ερώτ. 2.

12. Να συγκεντρώσετε στοιχεία από το διαδίκτυο σχετικά με την εκπαίδευση. Να επισκεφτείτε ιστοσελίδες που αφορούν την εκπαίδευση, όπως δραστηριότητες και μελέτες της UNICEF, της Ε.Ε. κ.ά. Να αναλύσετε τα στοιχεία στην τάξη.

Ελεύθερη απάντηση.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ**A. ΘΕΜΑΤΑ ΣΩΣΤΟΥ – ΛΑΘΟΥΣ**

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν γράφοντας δίπλα στον αριθμό που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση το γράμμα Σ, αν η πρόταση είναι σωστή, ή το γράμμα Λ, αν η πρόταση είναι λανθασμένη.

1. Το στάδιο δευτερογενούς κοινωνικοποίησης ξεκινά με τη γέννηση του παιδιού.
2. Το σχολείο είναι πρωτογενής φορέας κοινωνικοποίησης.
3. Η οικογένεια είναι πρωτογενής φορέας κοινωνικοποίησης.
4. Η πιο σημαντική από τις άδηλες λειτουργίες της εκπαίδευσης είναι ο προσανατολισμός των μαθητών/-τριών σε κατευθύνσεις γενικής ή επαγγελματικής εκπαίδευσης.
5. Το σχολείο δεν έχει καμία σχέση με τον πολιτισμό του παρελθόντος.
6. Οι λειτουργίες της εκπαίδευσης είναι έκδηλες (φανερές) και άδηλες (κρυφές).
7. Οι έκδηλες ή οι άδηλες λειτουργίες ενός εκπαιδευτικού συστήματος δεν εξαρτώνται από το ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο της κοινωνίας.
8. Το σχολείο αναπαράγει τις κοινωνικές ανισότητες, σύμφωνα με τις θεωρίες της αναπαραγωγής.
9. Το σχολείο παράγει τις κοινωνικές ανισότητες, σύμφωνα με τις θεωρίες της αναπαραγωγής.
10. Το σχολείο αναπαράγει και μεταδίδει τον πολιτισμό μιας κοινωνίας στη νέα γενιά.
11. Οι σχολικές εκδηλώσεις έχουν συμβολικό χαρακτήρα, καθώς διαμορφώνουν τη συλλογική ταυτότητα των νέων.
12. Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Π. Μπουρντιέ έδειξε εμπειρικά ότι το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί ως σύστημα επιλογής που ευνοεί τις κατώτερες τάξεις σε βάρος των υπολοίπων.
13. Η κοινωνική προέλευση των μαθητών παίζει σημαντικό ρόλο στη σχολική τους επίδοση.
14. Η εκπαίδευση μπορεί να γίνει παράγοντας αλλαγής της κοινωνίας.
15. Γνώση και πληροφορία ταυτίζονται.
16. Ο πολιτισμός της εικόνας ενοχοποιείται για μαθησιακές δυσκολίες που σχετίζονται με τον προφορικό και γραπτό λόγο.

B. ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Στις παρακάτω προτάσεις να γράψετε τον αριθμό της πρότασης και δίπλα του το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

1. Η εκπαίδευση:

- α. διαφυλάττει τον πολιτισμό του παρελθόντος
- β. προάγει την κοινωνική ενσωμάτωση του ατόμου
- γ. συμβάλλει στον επαγγελματικό προσανατολισμό του ατόμου
- δ. όλα τα παραπάνω

2. Άδηλη λειτουργία του σχολείου είναι:

- α. η μετάδοση γνώσεων
- β. η διαμόρφωση εθνικής συνείδησης
- γ. ο προσανατολισμός σε επαγγελματική κατεύθυνση
- δ. όλα τα παραπάνω

3. Το σχολείο:

- α. παράγει τις κοινωνικές ανισότητες
- β. αναπαράγει τις κοινωνικές ανισότητες
- γ. εξαφανίζει τις κοινωνικές ανισότητες
- δ. όλα τα παραπάνω

4. Η κοινωνία της πληροφορίας στηρίζεται:

- α. στο εμπόριο
- β. την πληροφορική
- γ. την καλλιέργεια της γης
- δ. τίποτα από τα παραπάνω

5. Η εκπαίδευση:

- α. μπορεί να γίνει παράγοντας αλλαγής των στάσεων των μελών της κοινωνίας
- β. δεν επηρεάζει τη ζωή των μελών της κοινωνίας
- γ. έχει μόνο επαγγελματική αξία για τα μέλη της κοινωνίας
- δ. όλα τα παραπάνω